

Martina Kekelj
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
mkekelj@ffri.hr

Nada Babić
Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
nada.dveri@gmail.com

Dvojbe i dvojnosti u razvrstavanju biblijske leksičke građe

U radu se, osim kratkoga pregleda cjelovitih prijevoda Biblije na hrvatskome u prošlomu i ovomu stoljeću, govori o važnosti biblijskih tekstova i za jezikoslovna istraživanja. Radom se želi pokazati kako u brojčanim istraživanjima pojedinih biblijskih tekstova, iako se to odnosi i na drugačije tekstove, nije uvijek jednostavno donijeti odluku što brojiti. Izbor nije uvijek jednoznačan zbog mogućih drugačijih teorijskih pristupa ili zato da bi se rezultati mogli usporediti s dotadašnjim istraživanjima. Na primjerima se, većinom iz Lukina evanđelja, pokazuje kako u odabiru građe za brojčanu raščlambu različite odluke mogu ili ne moraju bitno promijeniti rezultate istraživanja. Najviše se razlika pokazuje na primjeru vlastitih imenica u odnosu na rod, padeže i završni slog budući da vlastite imenice imaju osebujna obilježja. Pokazuje se koliko je postotni udio padeža ili drugih kategorija različit bez vlastitih imenica ili s njima te u čemu se drugačija i vrlo malena građa može usporediti sa znatno većom.

1. Uvod

Zašto je Biblija zanimljiva jezikoslovcima? U dvadeset i prvome stoljeću knjige dosižu milijunske naklade, obrazovanost ljudi i velika čitateljska publika iznova stvaraju nove spisatelje, a knjige se svrstavaju prema višestrukim kriterijima: jezik, stil, sadržaj, namjena, trivijalnost, znanstvenost i sl.

U kakofoniji jezika i stilova Biblija je ostala konstanta. Nije uzalud Gutenbergu bila prvi izbor pri odabiru teksta za tiskanje. Danas sve više postaje i jezikoslovni izbor pri odabiru građe. Katkada popularnija, katkada manje popularna, ova knjiga religijskoga karaktera i namjene zahvalan je i svestran izvor proučavanjima iz različitih područja.

Biblija je religijska knjiga, sastoji se od 66 zasebnih knjiga, ali tematski povezanih u jednu. Dijeli se na dva dijela: Stari zavjet (39 knjiga) i Novi zavjet (27 knjiga). Ona je sveta knjiga Židova (Stari zavjet) i kršćana (Stari i novi zavjet), nije djelo jednoga čovjeka, već je rezultat rada četrdesetak autora. Pisana je u razdoblju od 1450. godine prije Krista do 100. godine poslije Krista. Biblija ima kulturni i duhovni značaj, povijesnu istinitost, važan utjecaj na društvo (npr. Botica 1995, 2011, Bratulić 1997, Grčić 1991) i pojedinca, književno-stilsku vrijednost literarnoga djela i jednomu jezikoslovcu potrebno — višestruke prijevode u hrvatskome jeziku. U povijesti tiskane knjige u Hrvata prolistali su se mnogobrojni prijevodi, počevši od dijelova cijele Biblije — od najstarijih poznatih lekcionara iz 14. stoljeća, najranijih tiskanih izdanja starohrvatskih biblijskih tekstova i liturgijskih knjiga glagoljicom i latinicom iz 15. stoljeća *Misala po zakonu Rimskoga dvora* (1483. g.) (pretisak Zagreb 1971), *Brevijara po zakonu Rimskog dvora* (1491. g.) (faksimil i prilozi Zagreb 1991), *Senjski glagoljski misal* (1494. g.) (faksimilni pretisak, Zagreb 1994). Dok su cjeloviti prijevodi M. P. Katančića iz 1831. i I. M. Škarića iz 1858.–1861. bili dostupni suvremenicima, prijevod B. Kašića s početka 17. stoljeća mnogi su mogli čitati tek kad je 1999. g. sretno ugledao tiskano svijetlo dana (v. npr. Horvat 1992/3, Bašić 1999, Golub 2001). U 20. stoljeću tiskan je veći broj hrvatskih prijevoda Novoga zavjeta ili pojedinih biblijskih knjiga, tri katolička prijevoda cijele Biblije i jedno protestantsko.

Šarićeva Biblija — Prijevod I. Šarića *Biblija — Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta* (prvi put objavljen 1942), nedavno je istovremeno izašao u popravljenom izdanju (2006) u Hrvatskoj i BiH (Zagreb: Hrvatsko biblijsko društvo, Sarajevo: Vrhbosanska nadbiskupija, Zagreb: Glas koncila). Ta se knjiga, poznata po ugodnu i mekanu ovitku, otada redovito tiska u različitim formatima (pri čemu je Verbum iz Splita zamijenio trećega sunakladnika), uključujući i putno izdanje.

Zagrebačka Biblija — Veliki prevodilački pothvat na izdavanju hrvatske *Biblije* s podnaslovom *Stari i Novi zavjet* završio je 1968. objedinivši treće izdanje starozavjetnoga prijevoda A. Sovića i novozavjetni prijevod Lj. Rupčića. Na dotjerivanju toga prijevoda u nakladi Stvarnosti (pa se katkad zove i *Biblija Stvarnosti*) radili su brojni hrvatski bibličari i jezikoslovci. Glavni su urednici bili J. Kaštelan i B. Duda, a još su dva urednika bili J. Tabak i J. Fućak. Poslije je ta Biblija izašla u nakladi Kršćanske sadašnjosti pod

imenom *Biblija*. Danas redovito izlaze nova izdanja, a naziv Zagrebačka Biblija najviše se proširio o četrdesetogodišnjici njezina izlaska koja je dostojno obilježena različitim događajima.

Jeruzalemska Biblija — Isti je izdavač, Kršćanska sadašnjost, 1994. g. u izdanje Jeruzalemske Biblije, s vrlo lijepim i luksuznim koricama, uz nešto sitnija slova zbog opširnih komentara, umjesto Rupčićeva uključio novoza-vjetni prijevod B. Duda i J. Fućaka. Taj je prijevod prvi put objavljen 1973. godine, poslije su unošene sitne izmjene koje prate sva novija promijenjena i popravljena izdanja, što je slučaj i sa Starim zavjetom Jeruzalemske Biblije preuzetim iz Zagrebačke Biblije. Zbog prisutnosti u svakodnevnim i nedjeljnim misnim čitanjima, riječi, sintagme i rečenice hrvatskoga katoličkoga prijevoda Novoga zavjeta hrvatskih franjevaca B. Duda i J. Fućaka poznatije su širem čitateljstvu, a on se nalazi i na mrežnim stranicama (Essert 2002).

Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta — Prije četiri godine cjeloviti hrvatski prijevod iz Jeruzalemske Biblije izišao je bez straničnih bilježaka, zato s većim slovima, pod nazivom *Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta* (2008). U njemu je Novi zavjet 18. izdanje prijevoda B. Duda i J. Fućaka. Ovo izdanje ima posve iste glavne urednike (Kaštelan i Duda) i drugu dvojicu urednika (Tabak, Fućak) kao i Biblija Stvarnosti, poslije Kršćanske sadašnjosti. Međutim, u trenutku izlaska toga Svetoga pisma samo je fra B. Duda bio živ, ostala trojica urednika bila su već osamnaest (J. Kaštelan), šesnaest (J. Fućak) i jednu godinu (J. Tabak) pokojna.¹ Dakle, ovo *Sveto pismo* sadrži isti prijevod kao *Jeruzalemska Biblija*, a različit prijevod od (Zagrebačke) *Biblije* po tomu što je prijevod Novoga zavjeta u *Svetomu pismu* iz pera B. Duda i J. Fućaka, dok je u *Bibliji* i dalje popravljani prijevod Lj. Rupčića iz *Biblije* Stvarnosti (1968), tzv. Zagrebačke Biblije.

Potrebno je sve ovo naglasiti jer mnogi nisu uvijek svjesni novozavjetne prijevodne razlike u ovim dvama, odnosno trima izdanjima Biblije. Među ostalim, zbunjenosti doprinosi činjenica što ih je objavio isti nakladnik (Kršćanska sadašnjost), što je jednak prijevod Staroga zavjeta i što su urednici u svima njima na ovaj ili onaj način franjevci i doktori znanosti B. Duda i J. Fućak uz još jednoga stručnjaka, pri čemu je B. Duda drugi po redu u svim trima biblijskim prijevodima. Dakle, *Biblija* (Kaštelan, Duda 1968. i novija izdanja) sadrži doručeni novozavjetni prijevod Lj. Rupčića. Za razliku od nje *Jeruzalemska Biblija* (Rebić, Duda, Fućak 1994. g. i novija izdanja) te *Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta* (Kaštelan, Duda 2008) sadrže popravljani novozavjetni prijevod franjevaca B. Duda i J. Fućaka.

---

¹Hrvatski pjesnik i književnik Jure Kaštelan (Zakućac kraj Omiša, 18. prosinca 1919. — Zagreb, 24. veljače 1990.). Hrvatski teolog i bibličar fra Jerko Marijan Fućak (Pašac, 1932. — Zagreb, 2. studenoga 1992.). Hrvatski prevoditelj, pisac, novinar i književni kritičar Josip Tabak (Sarajevo, 1. ožujka 1912. — Zagreb, 5. srpnja 2007.).

Protestansko Sveto pismo — U prošlomu stoljeću izišao je u Hrvatskoj i jedan protestantski prijevod cjelovite Biblije: *Sveto Pismo Staroga i Novoga Zavjeta* (1989) u nakladi Kristove crkve braće / Bratskoga vjesnika. Autor je predgovora B. Đaković, a objavljeno je u tri izdanja i više separata. U drugomu i trećemu izdanju dodan je prijevod Psalama. Nakladnik je izdanja iz 2000. Udruga kršćana za promicanje duhovne kulture iz Rijeke.

Franjevačka Biblija — Godine 2010. izdala su zajedno Naša ognjišta, Hrvatsko biblijsko društvo i Kršćanska sadašnjost *Franjevačku Bibliju*. Ona objedinjuje prijevode Staroga zavjeta koje je S. Grubišić izdavao u SAD-u od 1973. do 1983. godine i prijevoda Novoga zavjeta Gracijana Raspudića iz 1987. g. koji je također djelovao u SAD-u.

Ekumenska Biblija — Kršćanska sadašnjost izdala je prije dvadeset godina (ur. J. Fućak 1992) Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz francuskoga izdanja *Ekumenskoga prijevoda Biblije* — TOB (fr. *Traduction oecumenique de la Bible*). U njemu je prijevod B. Dude i J. Fućaka. Kad je prošle godine objavljen i Stari zavjet (ur. A. Rebić 2011), u kojemu je prijevod preuzet iz (Zagrebačke) Biblije, dobivena je dvodijelna *Ekumenska Biblija*.

Varaždinska Biblija — Nedavno je izišla i nova protestantska, *Biblija* — *Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta* (2012), u kojoj sitnijim slovima na unutrašnjoj stranici stoji *Varaždinska Biblija*, izdao ju je Hrvatski biblijski nakladnik bez navedena prevoditelja. Odgovorna je osoba nakladnika H. E. Šredl. Ovo je prvi prijevod cijele Biblije na hrvatskomu u kojemu su Isusove riječi otisnute crvenom bojom (prethodno je 2006. izišao takav Novi zavjet s psalmima). Kao što se vidi, u 21. stoljeće tek se zakoračilo, a već su se javila nova izdanja biblijskih prijevoda.

Kako je Biblija izvorno pisana na grčkom, hebrejskom, aramejskom, proučavanje se prijevoda Biblije neupućenima može činiti kao nepotreban posao jer se u istraživanju ne služi izvornikom. No u prijevodu se pozornost usmjerava na sam jezik. Ovisno o svrsi istraživanja, promatranjem hrvatskoga biblijskoga jezika dobit će se podatci o sinkroniji ili dijakroniji i uvid u to kako se jezik snalazi u ulozi prenositelja određenoga sadržaja. Biblija je reprezentativna i izazovna građa kvantitetom i kvalitetom. Ona je knjiga *par excellence*, što je jedan od brojnih hrvatskih znanstvenih simpozija o njoj stavio i u naslov *Biblija — knjiga Mediterana par excellence* (Split, 2007). O Bibliji na hrvatskome kao književnomu, vjerskomu, kulturnomu djelu napisano je mnoštvo tekstova, tematskih brojeva časopisa i cijele knjige, organizirano mnoštvo skupova, npr. *Stari zavjet — vrelo vjere i kulture* u Rijeci 2003. g. (Jeličić 2004) i drugih događaja, kao što su izložba

i katalog u Splitu 2007. g. T. Vuka (Stipčević-Badurina 2008) te muzejska izložba istoga autora (Vuk 2005).²

Suvremenost i sjevremenost Biblije potvrđuju i brojni članci i tematska izdanja o jeziku biblijskih prijevoda te projekti i predmeti u kojima se ona p(r)oučava, a samo kao primjeri (jer ih je zaista mnogo) spomenut će se nekoliko novijih. Izdaju se pregledi objavljenih potpunih i djelomičnih prijevoda Biblije na hrvatski jezik (npr. Fućak 1991, Jambrek, Knežević 2007, Jambrek 2007); ciljano se proučavaju pojedini prijevodi, npr. jezik Kašićeva prijevoda Biblije u tematskomu poglavlju Zbornika drugoga slavističkoga kongresa (2001), popravljena izdanja pojedinih prijevoda (npr. Knežević 2007, Višatki 2011), hrvatske redakcije Karadžićeva i Daničićeva prijevoda (Vrtič 2006); uspoređuju se različiti prijevodi pojedinih tekstova poput četiriju starozavjetnih i četiriju novozavjetnih Šarićeve i Zagrebačke Biblije (Zovkić 2007) ili dijela dodatka Ivanovu evanđelju s glagolima *ljubiti* i *voljeti* u različitim prijevodnim inačicama (Jelaska 2008); raspravlja se i načelno o prevođenju Biblije u svjetlu lingvističkih teorija prevođenja (Lujčić 2007), odnosno o teorijama, načinima i kriterijima biblijskih prijevoda (Lujčić 2011), a raščlanjuju se i pojedine biblijske riječi ili njihove skupine poput glagola *vjerovati* (Tepert 2001), semantičkoga polja vjere³ (Šporčić 2003), vjere i svjedočanstva (Mrakovčić 2011). Pojedinačni se radovi izlažu ne samo na tematskim teološkim skupovima povezanima sa samom Biblijom ili interdisciplinarnima (npr. Jelaska 2010. na mostarskome međunarodnome skupu *Suvremena znanost i vjera*), nego i na samo filološkim znanstvenim skupovima, kao što su XI. međunarodni slavistički skup (Jelaska, Cvikić 2006), V. hrvatski slavistički kongres (Jelaska, Kekelj, Baričević 2010). Bolonjski sustav studiranja s velikom ponudom izbornih kolegija omogućuje i drugim sveučilišnim odsjecima osim teoloških da predaju o različitim vidovima Biblije, pa se tako na Odsjeku za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu održava nekoliko kolegija o Bibliji: *Biblija i hrvatska usmena književnost*, *Biblija u intertekstu*, *Prijevodne inačice Biblije*. Rezultat su rada na Odsjeku i diplomski radovi na temu jezične raščlambe biblijskih tekstova, poput imeničkih natuknica cijele Biblije (Fućek 2005), Evanđelja po Ivanu (Baričević 2008), Evanđelja po Luki (Kekelj 2009), Evanđelja po Mateju (2011), samo vrsta riječi Evanđelja po Marku (Brkić 2009) ili pak

---

²*Biblija kao tekst i knjiga — Biblijski tekst od najstarijih rukopisa do najnovijih znanstvenih izdanja: na originalnim jezicima, u drevnim prijevodima i u hrvatskom jeziku i kulturi* kojoj je autor Tomislav Vuk, a održala se u Splitu u organizaciji Književnoga kruga Split uz spomenuti znanstveni simpozij od 23. rujna do 7. listopada 2007.

³“Semantičko polje vjere u Hebrejskoj Bibliji na shematski je način predstavio doc. dr. Ivan Šporčić, naglasivši kako se u hrvatskom prijevodu ‘vjera’ u Starom zavjetu spominje tek dva puta, dok u hebrejskoj Bibliji tu dinamičku stvarnost na plastičan način izražava još barem desetak riječi, primjerice: čuti, tražiti, znati, bojati se, vidjeti, biti jak, pričvrstiti se, pouzdavati se” (Jeličić 2004: 313).

različitih prijevoda i njihovih popraavljenih izdanja: dvadeset inačica dijela Matejeva teksta (Kovačević 2011) ili petnaest inačica dijela Lukina teksta (Mihčić 2012). Svako od ovih istraživanja počelo je biranjem prijevoda kojime će se poslužiti kao građom.

I na kraju ovoga uvoda može se reći, parafrazirajući prve rečenice — možda se današnje knjige izdaju u milijunskoj nakladi, ali Biblija je jedna od rijetkih koja će pružiti mogućnost aktualnoga proučavanja ponašanja jezika godinama i stoljećima na jednomu te istomu sadržajnomu predlošku i pružiti hrvatski jezik na pladnju.

2. Oblikovanje građe za istraživanje

Ovaj rad navodi neke od teškoća koje se pojavljuju u jezikoslovnim istraživanjima kada se pokušaju dobiti kvantitativni jezični podatci o tekstu biblijskih knjiga. Čestota riječi i njihovih oblika područje je istraživanja korpusne lingvistike koja je u posljednjih trideset godina zahvaljujući računalnome razvoju i međudisciplinarnoj suradnji tehničkih znanosti s humanističkima doživjela brzi razvoj. Razvoj računalnih programa za obradu riječi omogućuje sve veći broj istraživanja čestote koja svoju korisnost nalaze u raščlanjivanju morfološke građe jezika, usustavljanju rječničke građe ili u izradi udžbenika za hrvatski kao ini jezik. Istraživanja čestote na računalnim korpusima imaju svoju početnu točku u Konkordanci Gundulićeva Osmana iz 1967. godine (objavljeno 1974), dok je jedan od prvih većih svijetlih trenutaka korpusne lingvistike bilo tiskanje Čestotnoga rječnika za hrvatski jezik (Moguš, Bratanić, Tadić 1999). Nakon *Čestotnika*, drugi svijetli trenutak trebao bi biti dovršenje Hrvatskoga nacionalnoga korpusa (<http://hnk.ffzg.hr>), višemilijunskoga korpusa hrvatskoga jezika M. Tadića. Veći dio radova koji je proučavao Bibliju kao građu rabio je računalnu inačicu Biblije koja se nalazi na mrežnoj stranici (www.ks.hr/biblija.php). Biblija *On-Line* dio je računalnoga programa paketa BIBLIJA 3 s *interaktivnom konkordancijom za računala* (2002), čiji su autori M. Essert i A. Katalenić, a od suvremenih prijevoda iskorišten je prijevod B. Dude i J. Fućaka. Nekim su radovima građa različiti prijevodi koji su prepisani iz izvornika, a drugima građa Velika biblijska konkordancija T. Vojnovića (1991), važnoga prethodnika istraživanjima čestote u biblijskome jeziku.

2.1. Svrha istraživanja

Brojčana istraživanja cjelovitih tekstova pojedinih biblijskih knjiga dosad su nastojala na pisanomu hrvatskomu jeziku utvrditi pojedine gramatičke i leksičke kategorije, kao što su npr. rječnički oblici i kategorije za svaku vrstu riječi. Neka su to činila kako bi upoznala svojstva istraživanoga teksta,

samo jezična (npr. Brkić 2010) ili i sadržajna (npr. Baričević, 2008, Jelaska, Kekelj, Baričević 2010), druga kako bi se prema dobivenim podacima usporedili srodni tekstovi, npr. Lukino evanđelje s Ivanovim (Baričević, Kekelj 2009) ili Matejevo s ostalim evanđeljima (Tomašić 2011), a treća kako bi se nešto pobliže saznalo o pojedinim kategorijama hrvatskoga jezika uopće (npr. Fuček 2005). Broj riječi koje se pojavljuju u jednom tekstu, osim kao podatak zanimljiv za jezikoslovlje općenito, može biti zanimljiv za psiholingvistiku jezičnoga razvoja, kako materinskoga tako i inojezičnoga, a njegovi rezultati svoju primjenu mogu pronaći u poučavanju i učenju hrvatskoga. Istraživanjem čestote radi proučavanja jezičnoga razvoja ili u svrhu razvoja poučavanja inojezičnoga hrvatskoga bavili su se do sada mnogi autori (npr. Jelaska, Kovačević 1998, Cvikić 2000, Blagus 2005, Kolaković 2007 i drugi).

Proučavanje općih jezičnih kategorija — Istraživanja prema različitoj namjeni izdvajaju različite rezultate. Jedna namjena istraživanja novozavjetnih tekstova, koji su se pokazali jednostavnima (npr. Baričević, Kekelj 2009), može biti sasvim nebiblijska — može se npr. htjeti vidjeti koliko je, bar na početku učenja hrvatskoga, potrebno znati od cijele paradigme svake napisane riječi u tekstu: cijelu paradigmu imenica ili samo češće oblike. Istraživanje na tekstu (Cvikić, Jelaska 2007) udžbenika hrvatskoga kao inoga jezika pokazalo je da za razumijevanje glavnine natuknica nije potrebno znati do jedan oblik, a to se potvrdilo i u evanđeoskim tekstovima. Tako se od svih 846 imenica Lukina evanđelja čak 61,11% ostvarilo samo jednom različnicom u cijelomu tekstu: 517, od toga 467 općih i 50 vlastitih imenica. Ostalih 329 (38,89%) natuknica ima veći broj različenica, u rasponu od dvije do osam po jednoj natuknici. Natuknice koje se ostvaruju samo jednom različnicom, ako se potvrdi da se to događa i u drugim tekstovima, mogu pomoći u razumijevanju jezičnoga razvoja, ali i u stvaranju rječničke i tekstovne građe za učenje hrvatskoga kao inoga jezika. Usmjereno izdvajanje onih oblika riječi koji se pojavljuju u jednome morfonološkomu obliku, posebno s većim brojem pojavnica, pripada komunikacijskomu pristupu učenja jezika.

Zanimljiv je i podatak da se samo 35 od navedenih 517 natuknica pojavilo u svojem citatnomu, rječničkomu obliku. To znači da bi dvojezični rječnik strancu koji uči hrvatski pomogao samo za 6,8% riječi teksta poput Lukina evanđelja ako pokušava sam pomoću dvojezičnoga rječnika učiti hrvatski. Druge ne bi mogao jednostavno pronaći ako ne zna njezine oblike — ne bi ih (jednostavno) mogao povezati s rječničkim oblikom ili ga iz njih prepoznati, npr. znati da su oblicima *djeliocem*, *dobara*, *grijesi*, *miljenicima*, *naukom*, *poljupca* natuknice *djelilac*, *dobra*, *grijeh*, *miljenik*, *nauk*, *poljubac*, koje se ne pojavljuju u nominativu jednine. Na nižim razinama učenja jezika ovi i ovakvi podatci mogu biti vrlo korisni jer omogućuju brže komunikacijsko osposobljavanje bez potrebe ulaska u gramatičko poznavanje svih oblika.

Predviđanje udjela u drugim tekstovima — Katkad se može na temelju istraživanja brojčanih kategorija jednoga teksta pretpostaviti, bar okvirno, koji će se omjeri pojaviti u drugomu. To je posebno važno ako je potrebno brzo djelovati na temelju pretpostavaka, tj. ako se nije u prilici točno istražiti te druge tekstove. Tako se temeljem činjenice da su odnosi sklonidbe imenica u Lukinu evanđelju vrlo slični u ostala dva proučena evanđelja, Ivanova (Baričević 2008) i Matejeva (Tomašić 2011), može pretpostaviti omjer tih triju sklonidbenih tipova u Markovu evanđelju. Očekuje se da u Evanđelju po Marku u istomu prijevodu ima oko 60% a-sklonidbe, oko 31% ili koji posto više e-sklonidbe, a da imenice i-sklonidbe imaju preostali udio jer je udio pridjevne sklonidbe 0%. Naime, a-sklonidbe u Lukinu i Ivanovu evanđelju ima 60%, u Matejevu 62%. U Lukinu i Ivanovu evanđelju udio je e-sklonidbe 31%, u Mateju 34%. Udio i-sklonidbe u Luki je 9%, u Mateju 6%, a u Ivanu 7%, dok svako od ta tri evanđelja ima manje od 0,1% pridjevne sklonidbe.

Jezikoslovne discipline i građa — Prema različitoj svrsi može se drugačije izdvojiti ista građa. Primjer mogu biti opće imenice pisane velikim slovom, što se često pojavljuje u poeziji, ali i u Bibliji. U Lukinu evanđelju time su stilski obilježene 33 imenice, od toga su više od trećine bića (*Otac, Sin, Duh; Gospod, Gospodar, Gospodin, Spasitelj, Izabranik, Pomazanik, Prorok, Učitelj, Svetac*). Ostalo su predmeti (*Knjiga, Pismo*) i apstraktni pojmovi poput prostora, ljudskoga (*Dom, Grad, Hram*) ili prirodnoga i duhovnoga (*Nebo, Podzemlje, Bezdan, Tmina*); vremena koja uključuju i bitan sadržaj (*Dan, Blagdan, Pasha*); čini (*Priprava, Izlazak*), neki od njih utemeljeni na jeziku (*Riječ, Obećanje, Utjeha; Savez, Sud, Zakon*), svojstva (*Mudrost*). Pisanjem velikim početnim slovom opće imenice dobivaju semantičko značenje vlastitih imenica kao u primjeru *gospodin — Gospodin* gdje je ova imenica još jedan naziv za Boga. Jedna skupina natuknica ima različnice i s velikim i s malim početnim slovom, dok druga skupina natuknica ima samo različnicu s velikim početnim slovom. Istraživač se može pitati treba li takve imenice uvrstiti zajedno s ostalima, čak razdvojiti imenice istoga glasovnoga sastava na tri skupine (opće pisane malim slovom, opće pisane velikim i opće pisane katkad malim, a katkad velikim) ili ih treba svesti na opće imenice. Semantička, grafostilistička i pravopisna istraživanja, posebno zbog velikoga broja takvih različnica, bavila bi se ovakvom razlikom, brojčani odnosi općih riječi pisanih velikim slovom bili su npr. tema istraživanja M. Kozina (2011) u djelima triju pjesnika. U morfološkim istraživanjima razlika između općih imenica pisanih malim i velikim slovom može se zanemariti jer se natuknice promatraju isključivo kao riječi sebi jedinstvenoga glasovnoga sastava, pa su takve imenice Lukina evanđelja u istraživanju M. Kekelj (2009) bile spojene s općima koje u rječničkomu obliku ne počinju velikim slovom.

2.2. Različita kategorizacija

Različiti informatički programi izdvajaju sve riječi istoga izraza zajedno s pripadajućom rečenicom, tj. različnice uz koje je donesen broj pojavnica. Ovdje prestaju mogućnosti programa. Odgovarajuće različnice nužno je ručno svrstati pod natuknicu osobnom provjerom uz savjetovanje s rječnikom, za što su najpogodniji rječnici koji imaju računalnu inačicu, poput *Velikoga Anića* (2001). Natuknice su u dosadašnjim brojčanim istraživanjima pojedinih biblijskih tekstova redovito označene prema vrsti riječi kojoj pripadaju. Kada se pristupa raščlambi teksta, postavlja se pitanje kako odvajati istraživane kategorije. Ako se rezultati žele usporediti s prethodnima, katkada je bolje da se istraživački dio rada oslanja na metode i postupke sličnoga rada radi lakše usporedbe i provjere rezultata, čak i ako su autori drugačije pristupili istraživanim kategorijama. Primjerice, jedna je od odluka koje treba donijeti kako svrstati rubnije kategorije kao što su npr. glagolski pridjevi trpni i poimeničeni pridjevi. Ako im se pristupa prema morfološkim kriterijima, može ih se svrstati u kategoriju pridjeva. Ako se riječi gledaju s obzirom na ulogu u tekstu i računaju prema semantičkim kriterijima, onda se poimeničenice mogu svrstati među imenice, a pridjevi trpni u glagole. Na primjeru Lukina evanđelja može se vidjeti kako bi se brojčani omjeri mijenjali ovisno o tome kako se navedene kategorije pridjevnih riječi svrstavaju. U slučaju da su svi smatrani pridjevima, imeničkih pojavnica bilo bi 3 617, glagolskih 4 780, a pridjevskih 970. U slučaju da su poimeničeni pridjevi smatrani imenicama, a pridjevi trpni glagolima, imeničkih pojavnica bilo bi 3 688, glagolskih 4 924, a pridjevskih 755. Glagola bi uključivanjem pridjeva trpnih bilo više za 0,72%, a imenica za 0,42%, no pridjeva bi bilo manje za 1,17%. U općemu udjelu teksta semantička dimenzija nema veći utjecaj na odnos pojavnica imenica i glagola jer je porast u njihovu broju prilično ujednačen, ali ima na udio pridjeva jer je ta razlika više od petine ukupnoga broja (5,29% vs. 4,12%) pridjeva.

3. Primjer vlastitih imenica

Na primjeru vlastitih imenica pokazat će se kako se razlikuju rezultati prema uključivanju ili isključivanju dijela građe. Vlastita imenica riječ je koja služi kao ime pojedinome čovjeku, životinji, stvari, osobito zemljopisnim jedinicama (Barić i sur. 2005: 100), kao što su toponimi (*Betlehem, Nazaret, Jeruzalem, Kana Galilejska* i dr.) oronimi (*Maslinska gora, Golgota*), hidronimi (*Jordan, Tiberijadsko more*). One imaju u načelu samo jedninske oblike (koji se još nazivaju *singularia tantum*), osim etnika (*Galilejac, Jeruzalemac, Nazarećanin, Ninivljanin, Samaritanac, Sirac, Sodomac, Izraelac, Rimljanin, Grk, Židov*). U korpusnoj lingvistici obično se izostavljaju vlas-

tita imena, dakle i vlastite imenice, tako je u odnosu na biblijsku građu postupio npr. M. Fuček (2005). No kada se osim gramatičkih kategorija čestotnošću imenica nešto želi zaključiti o samomu tekstu, onda se one mogu uključiti, kako su postupile autorice imeničke raščlambe triju evanđelja: V. Baričević (2008), M. Kekelj (2009) i A. Tomašić (2011). Može biti sadržajno izrazito zanimljivo koja se i kakva imena pojavljuju u pojedinim biblijskim evanđeljima, tako je npr. od 96 vlastitih imenica u Luki najviše osobnih imena, 58, potom 24 toponima, 11 etnika, 2 oronima i 1 hidronim. Na nekoliko primjera različitih kategorija Lukina evanđelja pokazat će se kako se razlikuju brojevi i postotni omjeri različitih padeža da bi se vidio utjecaj građe vlastitih imena na ukupan rezultat teksta.

Među općim imenicama Luka ima 750 (88,65%) natuknica, Matej 609 (80,66%), a Ivan 360 (82,2%). To znači da u Mateju ima za 8%, a u Ivanu za 6% općih natuknica manje nego u Lukinu evanđelju u odnosu na dužinu tih tekstova. No kako su navedeni postotci vrlo visoki, razlika je tek oko petine ukupnoga broja općih imenica.

Vlastitim imenicama u Lukinu evanđelju pripada 96 (11,35%), u Matejevu evanđelju 146 (19,34%), a u Ivanovu 78 (17,8%), što usprkos sličnoj postotnoj razlici (6% i 8%) obratna predznaka pokazuje znatno uočljiviju razliku jer su brojke manje, razlike su više od polovice udjela Lukinih vlastitih imenica. To pokazuje da bi se izostavljanjem vlastitih imenica iz analizirane građe manje morfoloških podataka gubilo u Luki koji ih ima tek nešto više od desetine (11%) nego u druga dva evanđelja koja imaju gotovo petinu vlastitih imenica od ukupnoga broja imenica (Ivan 18%, Matej 19%).

Poteškoću određivanja što pripada vlastitom imenu predstavljaju dvočlana i višečlana imena. Bi li se ona trebala svrstati kao jedno ime jer su dio cjeline vlastitoga imena ili bi se trebao odvajati svaki član? Bi li se trebali uvrštavati i pridjevski dijelovi višečlanih imena poput Galilejska iz Kana Galilejska ili bi se trebali podijeliti na pridjevski i imenički dio kada se obrađuju pojavnice određene kao niz slova između bjeline? Ako se pridjevski ubrajaju u imena, bi li pridjevski trebalo izostaviti ako se (odnosno kada se) pridjev piše malim slovom, *Kana galilejska*? Među imenicama Lukina evanđelja dvojbe su uzrokovala dva imena koja su morfološkom građom djelomično pridjevi: *Maslinska gora* i *Juda Iškariotski*.

3.1. Padeži i završetak vlastitih imenica

Pojavnica općih imenica u Lukinu evanđelju ima 3087, a vlastitih imenica 530, što znači da je ukupna brojka 3617. Tijekom rada na obličnicama Lukina evanđelja primijećena je visoka čestota akuzativnih oblika u odnosu na nominativne. Kad su pridodani padeži vlastitih imenica, nominativ je

preuzeo vodeće mjesto među obličnicama, što se vidi u tablici 1, gdje su uvršteni padeži općih, vlastitih i svih imenica.

Imenice	N	A	G	D	L	I	V
Vlastite	259	44	101	58	17	24	27
Opće	823	948	567	187	282	179	91
UKUPNO	1092	992	668	245	299	203	118
Vlastite %	48,86%	18,60%	11,12%	8,48%	5,09%	3,38%	4,30%
Opće %	26,66%	30,71%	18,37%	6,06%	9,14%	5,80%	2,94%
UKUPNO %	29,90%	27,42%	18,45%	6,77%	8,26%	5,61%	3,20%

Tablica 1. Brojčani i postotni omjer padeža među pojavnicama imenica Lukina evanđelja

Među vlastitim je imenicama veći udio nominativa (za 22%), dativa (za 2%) i vokativa (za 1%) nego među općim imenicama, dok su kod ostalih padeža razlike manje jer je i sam udio manji. Među općim imenicama više je akuzativa (za 12%), genitiva (za 7%), lokativa (za 4%) i instrumentala (za 2%). Stoga je u ukupnom broju najviše nominativa 30%, potom akuzativa 27%, genitiva ima 18%, lokativa 8%, dativa 7%, instrumentala 6% i vokativa 3%. Kako vlastite imenice zauzimaju samo oko petnaest posto svih imeničkih natuknica, bez njih i s njima udjeli su genitiva, dativa, lokativa, vokativa i instrumentala podjednaki, razlikuju se za manje od 1%, no nominativa je za 3% manje, akuzativa za 4% više. Razlike su zanimljive kad se promotre najčešće uloge pojedinih padeža. Nominativ je najčešće sintaktički subjekt, semantički vršitelj radnje, a akuzativ je objekt i predmet radnje. Stoga se može razumjeti da je gotovo 50% vlastitih imenica u nominativu, a 31% (umjesto 19%) općih imenica u akuzativu.

3.2. Završetak

Zbog velikoga broja imenica muškoga roda koje označuju osobe muškoga spola i problema njihova svrstavanja u postojeće veze roda i tipa sklonidbe (usp. Bošnjak-Botica, Gulešić-Machata 2007) može biti zanimljivo ispitati postotni udio njihova završetka. Jedno takvo istraživanje provedeno na većem korpusu riječi muškoga roda iz tekstova udžbenika za hrvatski kao ini jezik uključilo je građu od 709 natuknica. Od toga je 319 (45%) natuknica općih imenica muškoga roda koje su autorice svrstale prema završetku, a ne prema sklonidbi jer je “neizvornim govornicima završetak signal prema kojemu mogu odrediti njezin rod i tip sklonidbe” (Cvikić, Jelaska 2007: 71). Rezultati su, između ostaloga, pokazali značajnu prevlast imenica koje završavaju zatvornikom, tj. na *-K*, čak 97%, prema 2% imenica koje završavaju na *-o*, 1% imenica koje završavaju na *-a* te nula posto sa završetkom na *-e*

(*atelj*) i *-i* (*taksi*). Mnogo opsežnije istraživanje građe cijele Biblije s 5180 natuknica M. Fučeka (2005) među općim imenicama muškoga roda pokazalo je da ih 5070 (95,94%) završava na *-K*, 62 (2,86%) na *-a*, 22 (1,02%) na *-o*, 3 (0,14%) na *-i* i 1 (0,05%) na *-e*. Dakle, kako je odnos završetka u otprilike sedam puta manjoj građi vrlo sličan odnosu završetka u cijeloj Bibliji: imenice na *-K* 97% : 96%, imenice na *-o* 2% : 1%, imenice na *-a* 1% : 3%, a nula posto na *-i* i *-e*, čini se da veličina građe i vrsta teksta, bar ako su leksički jednostavniji, nije jako važna.

Rezultati istraživanja zadnjega fonema vlastitih imenica koje označavaju muški rod u Lukinu evanđelju (Kekelj 2009), njih 50, nisu tako slični. Na *-K* završava 31 (62%) imenica, na *-a* 13 (26%), na *-e* 5 (10%), a na *-i* 1 (2%). Izuzev očekivane prevlasti natuknica koje završavaju na *-K* (no brojačano za trećinu manje), značajan je broj imenica koje završavaju otvornikom *-a*. S obzirom da se ovi podatci odnose na vlastita imena, a u druga dva rada bile su istraživane opće imenice, rezultati se ne mogu posve usporediti. Usporedba nije posve prikladna ni zato što su rezultati vlastitih imenica napravljeni na vrlo maloj građi pa jedna imenica čini 2%, dok u istraživanjima na većoj građi ni nekoliko imenica nije činilo dovoljno da udio bude 1%. Konkretni se udjeli dviju najvećih kategorija vidljivo razlikuju, nema završetka na *-o* ni na *-e*. Ne može se bez drugih istraživanja znati je li razlika (uglavnom) posljedica vrlo malene građe ili uključenosti vlastitih imena umjesto samo općih ili svih imenica. Međutim, kako su ti rezultati jedini dostupni za usporedbu, u tumačenju rezultata ove skromne analize završetka imenica muškoga roda može se samo utvrditi da se podudara nekoliko općih pojava — imenice na *-K* znatno su zastupljenije od svih drugih završetaka, dok je *-e* i *-i* vrlo malo, a opći udio imenica na *-a* i *-o* ovisi o vrsti građe više nego udio ostalih imeničkih završetaka.

3.3. Rod

Rod je gramatička kategorija imeničkih riječi. Već se u samom određenju roda spominju pojmovi poput sročnosti i sklonidbe pa su kao odgovor na pitanje što točno određuje rod riječi u hrvatskome nastali brojni članci, dva doktorska rada (Pišković 2010, Gulešić Machata 2012) i nedavno jedna monografija (Pišković 2012). Zbog opsega ovoga rada ne će se ulaziti u raspravu oko određivanja roda, samo će se navesti da su za potrebe brojčane raščlambe imenice Lukina evanđelja (Kekelj 2009) podijeljene prema kriteriju navedenu u *Akademijinoj gramatici* (Babić et al 1991) u kojoj se prednost “daje sročnosti, ali se ne isključuje ni značenje ni oblik”, što su zastupale i T. Bošnjak-Botica i M. Gulešić-Machata (2007). Redosljed zastupljenosti gramatičkoga roda pokazao se posve u skladu sa svim dotadašnjim istraživanjima, no ne i točni udjeli: muškoga je roda 44%, ženskoga 38%, a srednjega

roda 18%. Iako prevladavaju imenice muškoga roda, razlika nije tako velika kao među pojavnicama u drugim istraživanjima (npr. Fuček 2005).

U natuknicama vlastitih imenica muškoga je roda 76,04%, ženskoga 22,91%, a srednjega 2,08% natuknica, pri čemu samo jedna natuknica čini 1,04%, što također pokazuje da sadržaj i veličina građe, sa stajališta gramatičkih kategorija slučajnost, ovdje igra veliku ulogu. U natuknicama vlastitih imenica izraženi je prevlast imenica muškoga roda nego u općim imenicama djelomice i zato što Lukino evanđelje u velikomu broju slučajeva spominje osobe muškoga spola. Izrazito malen udio srednjega roda proizlazi iz naravi osobnih imena koja su najzastupljenija unutar vlastitih imenica (58 od 96) koje su određene spolom. Međutim, može se ipak općenito spomenuti prevlast muškoga roda nad ženskim i najmanji udio srednjega.

4. Tumačenje rezultata

U zaključivanju o rezultatima pojedinih istraživanja važno je razaznati odnose li se oni samo na to djelo ili su svojstveni i drugima, koliko se pojedina čestoća može povezati sa sadržajem. Tako se zna pomisliti da je vrlo visok udio nekih riječi u tekstu pokazatelj da su u tomu tekstu te riječi važne. Međutim, to nije nužno tako, ili nije uvijek tako. Primjerice, ako je neka riječ među najčešćima u Bibliji i Čestotniku (Moguš, Bratanić, Tadić 1999), to može značiti da je to riječ koja se jednostavno nalazi često u svim ili gotovo svim hrvatskim tekstovima pa se može zaključiti da su te riječi hrvatskomu jeziku važne. Z. Jelaska, M. Kekelj i V. Baričević (2010) za tumačenje svojstvenih imenica Lukina i Ivanova evanđelja navele su kako pojava neke imenice u biblijskoj građi ili evanđeljima među najčešćih pedeset imenica u Čestotniku znači da njezino pojavljivanje samo po sebi ne govori mnogo o samome tekstu istraživana evanđelja i da nije neobično ako je neka od najčešćih riječi najčešća i u Bibliji ili proučavanim evanđeljima, nego da je neobično ako nije. Autorice su istakle da bi redoslijed najčešćih riječi u pojedinomu evanđelju mogao govoriti njihovoj važnosti u tekstu, a svakako bi trebalo dodati i rang i čestotu, odnosno udio u čestoti cjelokupnoga rječnika toga evanđelja.

U istraživanju je važno znati i tumačiti ulogu veličine građe, i pri tomu označavati netipične vrijednosti kako bi usporedba bila što jasnija. Spomenute su autorice (Jelaska, Kekelj, Baričević 2010) tako uočile da je u Čestotniku samo 12 imenica s više od 1 000 pojava u građi, a u Bibliji 15 takvih imenica. U Čestotniku netipičnu vrijednost imaju natuknice *čovjek* i *ljudi* (zajedno 2 566 pojavljivanja), a u Bibliji natuknica *sin* (4 163). Bez njih je u Čestotniku raspon od 1 715 (*godina*) do 479 (*kraj*), dok je u Bibliji raspon od 2 771 (*kralj*) do 410 (*usta*). Iako, dakle, Čestotnik počiva na milijunskoj građi, a Biblija ima otprilike dvije trećine građe Čestotnika (61,87%), brojevi

su prilično slični. Lukino i Ivanovo evanđelje koji su znatno kraći tekstovi imaju znatno manji raspon, ali i oni imaju unutar sebe netipičnu vrijednost: Luka kao i Čestotnik semantički povezane dvije leksičke natuknice (*čovjek* i *ljudi*) s 82 pojavnice, Ivan natuknicu *otac* s 132 pojavnice (Jelaska, Kekelj, Baričević 2010). Raspon je najčešćih pedeset imenica Evanđelja po Luki od 75 (*sin*) do 13 (*hram*) pojavnica, a Evanđelja po Ivanu od 81 (*svijet*) do 9 (*vrijeme*), što s jedne strane pokazuje sličnost. Međutim, s druge to pokazuje da je riječ *otac*, ali i riječ *svijet* u Ivanu važnija nego što bi se to očekivalo prema Lukinu evanđelju jer je Ivan kraći od Luke i da su jednaki, brojke pojavnica uz najčešće imenice bile bi manje, a ne veće.

5. Zaključak

Biblijski tekstovi, posebno evanđelja, pokazali su se kao zahvalna građa za istraživanje čestotnosti oblika u hrvatskome jeziku. Preuzeti su iz knjige koja je reprezentativna na svim svojim razinama, ali se njezine pojedine knjige mogu promatrati i kao cjeloviti tekst, što su neki istraživači i činili. Neki su rezultati dosadašnjih istraživanja potvrdili pretpostavku o pripadnosti evanđeoskih tekstova u stilistički ne toliko obilježene tekstove na kojima se mogu određivati uobičajeniji gramatički odnosi. Takvi se podatci mogu pokazati važni za razumijevanje ovladavanja jezikom, materinskim i inim, ali i za poučavanje hrvatskoga, bilo da potvrđuju dosadašnja istraživanja ili daju nove spoznaje. Primjer utjecaja vlastitih imenica očekivano pokazuje da one donekle mijenjaju postotne udjele kada se uključe ili isključe, tim više što je građa općenito manja i što je udio tih imenica u cjelokupnoj građi viši, katkada i što su sadržajna obilježja same građe različitija. U istraživanjima je važno točno znati kako je odabirana građa, iz kojega prijevoda, koliko je velika i koliko njezina veličina i vrsta utječe ili može utjecati na rezultate kako bi oni mogli biti od koristi u istraživanju gramatičkih struktura jezika i u svim daljim objašnjavanjima pojedinih tekstova. Neka su obilježja ili odnosi prilično stalni bez obzira na veličinu i vrstu građe — uključivanje poimeničenica u imenice umjesto u pridjeve, odnosno uvrštavanje pridjevske sklonidbe među imeničke sklonidbe bitno ne mijenja udio imenica u tekstovima dugima poput evanđelja, niti to čini udio pridjevske među sklonidbama, kao što ni uvrštavanje ili isključivanje pridjeva trpnoga u glagole bitno ne mijenja udio glagola. Međutim, uključivanje ili isključivanje spomenutih vrsta pridjeva bitno mijenja udio pridjeva jer ih je općenito znatno manje. Tako rezultati istraživanja roda dosljedno pokazuju da su imenice muškoga roda brojnije od imenica ženskoga roda, a da srednjega roda ima najmanje. U tome se smislu može reći da je slika rodova imenica u Lukinu evanđelju slika u malome odnosa rodova u prijevodu cijele Biblije. No ako se promatraju vlastite imenice ili ako se traži jednak udio, onda se pokazuju razlike među

tekstovima. Tako je odnos među rodovima u Mateju i Ivanu različiti od cijele Biblije nego Lukin. Možda je najdojmljivija razlika u udjelu padeža među vlastitim i općim imenicama gdje vlastite pokazuju prevlast nominativa koji je najčešće subjekt ili dio imenskoga predikata, a opće akuzativa koji je najčešće predmet radnje. Budućim bi se istraživanja moglo utvrditi koliko su postotne razlike značajne i što govore o samim tekstovima.

6. Literatura

- Anić, V. (2003) *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb: Novi Liber.
- Babić, S. i dr. (1991) *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika: nacrti za gramatiku*, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Globus, 480–667 i 721–741.
- Badurina Stipčević, V. (2008) Izložba i katalog: biblija kao tekst i knjiga, *Slovo*, 399–401.
- Barić, E. i sur. (2005) *Hrvatska gramatika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Baričević, V. (2008) *Jezična raščlamba Ivanova evanđelja*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (diplomski rad).
- Bašić, P. (1999) Kada je Bartol Kašić započeo, a kada dovršio svoj prijevod Svetoga pisma, u Kosić, I. (prir.), *Bartol Kašić u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu* (2. izdanje): 43–48.
- Blagus, V. (2005) Odabir riječi u udžbenicima hrvatskoga za strance, u Jelaska, Z. et al *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 261–273.
- Bratulić, J. (1997) Prijevodi biblijskih tekstova u razvitku hrvatskoga književnog jezika, *Croatica*, XXVII/45–46: 9–15.
- Brkić, M. (2010) *Poredbeni prikaz vrsta riječi u Markovu evanđelju*, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (diplomski rad).
- Bošnjak-Botica T., Gulešić-Machata M. (2007) Rod imenica na -a za osobe muškoga spola, *LAHOR* 2/2: 4, 170–189.
- Cvikić, L., Jelaska, Z. (2007) Morfološka raslojenost imenica u svjetlu inojezičnoga hrvatskoga, *RIJEČ* 13/2, 66–78.
- Cvikić, L. (2000) *Zastupljenost vrsta riječi prema Hrvatskome čestotnome rječniku*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (diplomski rad).
- Duda, B., Fućak, J. (1968) Evanđelje po Luku, u *Biblija On-Line*, Kršćanska sadašnjost, mrežna stranica: www.ks.hr/biblija.php (računalna verzija WINDOWS 2002).
- Fućak, J. (1991) Prijevodi Biblije na hrvatski jezik, *Bogoslovska smotra*, 61/1–2, Zagreb: 93–98.
- Fuček, M. (2005) *Čestotni odnosi među kategorijama imeničkih riječi u Bibliji*, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (diplomski rad).
- Golub, I. (2001) Tko je zaustavio tiskanje hrvatske Biblije Bartola Kašića?, *Bogoslovska smotra*, 71/1: 153–170.

- Grčić, M. (1991) Biblija u hrvatskoj književnosti, *Bogoslovska smotra*, 61/1–2: 98–99.
- Horvat, V. (1992/3) Bartol Kašić u obranu svoga prijevoda hrvatske Biblije, *Vrela i prinosi* 19: 163–230.
- Jambrek, S. (2007) Biblija u Hrvata, *KAIROS — Evanđeoski teološki časopis* I/1: 61–90.
- Jelaska, Z. (2008) Ljubiš li me? Ti znaš da te volim (o bliskoznačnicama i raznoznačju), u S. Mirković (ur.) *Babićev zbornik o 80. obljetnici života*, Slavonski Brod, 125–171.
- Jelaska, Z. (2010) Riječ u riječima hrvatskih biblijskih prijevoda, *Međunarodni znanstveni skup Suvremena znanost i vjera*, 29/30. listopada, Mostar, BiH.
- Jelaska, Z., Cvikić, L. (2006) Gramatička i semantička čestotnost imeničkih obilježja u Bibliji, *11. međunarodni slavistički skup*, Opatija 22–25. lipnja.
- Jelaska, Z., Kovačević, M. (2001) Odnos glagola i imenica u ranome jezičnome razvoju, u Sesar, D., Vidović Bolt, I. (ur.) *Zbornik radova II. slavističkoga kongresa*, Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 441–452.
- Jelaska Z., Kovačević, M. i Anđel, M. (2002) Morphology and Semantics — The Basis of Croatian Case, u M. D. Voeikova i W. U. Dressler (ur.) *Pre- and Protomorphology: Early Phases of Development in Nouns and Verbs*, *LINCOM studies in Theoretical Linguistics* 29, University of Vienna, 177–189.
- Jelaska, Z., Baričević, V., Kekelj, M. (2010) Udio gramatičkih kategorija u tekstu na primjeru Lukina i Ivanova evanđelja, *Peti hrvatski slavistički kongres*, Rijeka 7–11. rujna.
- Jeličić, A. (2004) Simpozij “Stari zavjet — vrelo vjere i kulture”, *Bogoslovska smotra*, 313–317.
- Kekelj, M. (2009) *Jezična raščlamba Lukina evanđelja — istraživanje čestotnih odnosa riječi i morfološke strukture imenica*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (diplomski rad).
- Knežević, R. (2007) O revizijama Šarićevih biblijskih prijevoda s analizom postupka revizije prijevoda Judine poslanice, *KAIROS — Evanđeoski teološki časopis*, I/1: 23–60.
- Kolaković, Z. (2007) Zastupljenost padeža u hrvatskome jeziku u pisanim i govornim tekstovima, *LAHOR*, br. 4: 242–270.
- Kovačević, J. (2011) *Jezična analiza inačica biblijskoga teksta Isus pred Pilatom (Mt 27,11–26)*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (diplomski rad).
- Kozina, M. (2011) *Veliko početno slovo u pjesništvu Antuna Branka Šimića, Tina Ujevića i Miroslava Krleža*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (diplomski rad).
- Lujić, B. (2007) Lingvističke teorije prevođenja i novi hrvatski prijevod Biblije, *Bogoslovska smotra* 1: 59–102.
- Lujić, B. (2011) Prevođenje Biblije: teorije, načini, kriteriji, u Tomić, M., Višaticki, K. (ur.) *Riječ Božja u riječi hrvatskoj*, Đakovo: Katolički bogoslovni fakultet Đakovo, 253–279.

- Mrakovčić, B. (2011) Vjera i svjedočanstvo u Ivanovu evanđelju, *Riječki teološki časopis*, god 19/1: 5–33.
- Mihić, T. (2012) *Značenjske razlike u prijevodnim inačicama Biblije na primjeru Petrova zatajenja Isusa (Lk 22,54–62)*, Zagreb: Filozofski fakultet (diplomski rad).
- Moguš, M., Bratanić, M., Tadić, M. (1999) *Hrvatski čestotni rječnik*, Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta i Školska knjiga.
- Pišковиć, T. (2010) *Kategorija roda u hrvatskom standardnom jeziku (gramatička, leksička, referencijalna i društvena)*, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (doktorski rad).
- Štefančić, V. (1941) Hrvatski prijevodi Biblije [s. v. Biblija]; *Hrvatska enciklopedija*, II. sv. Zagreb: Naklada izdavačačkog bibliografskog zavoda, 490–494.
- Tepert, D. (2001) Glagol “vjerovati” u Iv 3,1–21, u M. Cifrak (ur.) *O kraljevstvu nebeskom novo i staro*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 157–178.
- Tomašić, A. (2011) *Jezična raščlamba Matejeva evanđelja i usporedba riječi kanonskih evanđelja*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (diplomski rad).
- Višateki, K. (2011) Šarićev prijevod Knjige Jonine, u Tomić, M., Višaticki, K. (ur.) *Riječ Božja u riječi hrvatskoj*, Katolički bogoslovni fakultet Đakovo, 209–233.
- Vojnović, T. (1991) *Velika biblijska konkordancija*, 2 sveska, Zagreb — Novi Sad: Kršćanska sadašnjost i Dobra vest.
- Vrtič, I. (2006) Hrvatske redakcije Karadžić-Daničićeva prijevoda Svetoga pisma, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 32: 311–326.
- Vuk, T. (2005) *Biblijsko-arheološka muzejska izložba u Franjevačkom samostanu Cernik: Kataloški popis izložaka*, Cernik: privatno izdanje.
- Zovkić, M. (2007) Usporedba Šarićeve i Zagrebačke Biblije, *Bogoslovska smotra* 77/3: 665–677.

Some doubts and problems in categorizing lexical data

After a short overview of Croatian whole Bible translations in the last and this century, this paper points to the importance of Biblical texts for linguistic research, esp. as they have different synchronic or diachronic versions. The paper also points to the fact that the quantification of vocabulary according to certain categories, and categorization of marginal members, may depend on the purpose of the quantitative research. Sometimes the purpose of Biblical language research does not have to do with the content at all. Gospels may be taken as examples of known and simple texts, which could be used to find out how many different word forms make a simple texts in order to predict the usefulness of a dictionary which consists of citation forms only. Sometimes the purpose may be to predict the frequency of some categories in a similar text, as when the percentages of different declension types in Matthew, Luke and John are used to predict those in the same

Croatian translation of Mark. The choice may also depend on the linguistic discipline the research is dealing with. For example, common nouns written with capital letters may be interesting in orthography, semantic or stylistic research and considered variations of the same lemma, or even different lemmas, but for morphological purposes they may be viewed as tokens of the same, common noun. Sometimes it is difficult to make a decision about some categories due to different theoretical frameworks (as traditional categories could be more appropriate in comparing recent with previous findings). Sometimes it is difficult to decide due to ambiguous morphological categories, such as adjectives that were nominalised but still keep their adjectival flexion — the decision does not play an important role among nouns or verbs, but does affect adjectives as their numbers are much smaller. The example of proper nouns and the effect of their inclusion or exclusion on some of the researched categories are presented. It is shown that proper nouns have more nominatives, datives and vocatives, while general nouns have more accusative, genitive, locative and instrumental cases, which is not surprising as nominative is typically the Case of a subject or predicative and that accusative is typically the objective case. The distribution of gender is different: while general nouns have 44% masculine, 38% feminine and 18% neuter nouns, proper nouns have 76% masculine, 23% feminine and 2% neuter nouns.

Key words: Croatian Bible translation, Luke's Gospel, proper nouns, quantification, word categorization

Ključne riječi: Biblijski hrvatski prijevodi, Evanđelje po Luki, vlastite imenice, brojčana raščlamba, kategorizacija riječi